

ԵՒՍԵԲԻՈՍ ԵՄԵՍԱՑԻՈՅՆ՝

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԱՂԲԻՒՐ ՊՐՈԿՈՊԻՈՍԻ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆՑ

ՈՅՆ վերնագրով յաջորդ էջերուն մէջ զետեղուածը բանասիրական ուսումնասիրութիւն մ'է, խառնելն լեզուով, ուր մեր յարգելի հայագետ բարեկամը՝ Ուսուցչապետ Աւմայ Ծանուլի, նմոյշներ և օրինակներ կու տայ նոյնութեան պատասխաններու Պրոկոպիոսի Մեկնութեան մէջ, Սուտ-Վիւրեղեան, այսինքն Եւսեբիոս Եմեսացոյն² Մեկնութեան ձեռքով:

Այդ հատուածներէն կ'ընտրէ պատասխի մը որ կը ներկայացնէ Աստուածաշնչական բաւական երկար ընթերցուածներ և մեկնութիւններ, ուր Եմեսացոյն մէջ գտնուած հայկական մասը շատ աւելի ընդարձակ է քան Պրոկոպիոսի խեղճ պատասխիլը: Եւ հոս կարեւոր է յիշատակել թէ Պրոկոպիոս իր Մեկնութեան մէջ համառօտութիւնը կը դնէ շատ աւելի ընդարձակ պատասխաններու զորս ունէր իր նախկին Շիրազի մէջ, գծախտաբար կորսուած:

Յարգելի յօդուածագիրը կու տայ նաեւ օրինակ մը այն խնդիրներէն կամ հարցերէն (quaestiones) որոնցմով լի է Սուտ-Վիւրեղեան հայերէն մեկնութիւնը: Ըստ յարգ. Յօդուածագրին այդ հարցերը կ'եւլեն մինչեւ միտրաշեան (midrašcihe) հնագոյն աղբիւրները:

Հուսկ կու տայ օրինակ մը այն մեկնութեանց՝ որոնցմէ առատօրէն կը գտնուին յիշեալ Սուտ-Վիւրեղեան հայ թարգմանութեան մէջ, և որոնք պատմական նոյն տիպարին կը վերաբերին և շատ անգամ լիփսեան օրինակին կամ յունական ձեռագիրներուն մէջ Եւսեբիոսի անուանով մակագրուած են:

Հարկ չկայ ըսել թէ այս և նման ուսումնասիրութիւններու մէջ Աստուածաշնչի հայերէն թարգմանութիւնը որքան հետաքրքրական կը դառնայ իր ընթերցուածներով, որոնք շատ անգամ իրենց եզական ձեւերով իսկապէս մեկնութեան մը գերը կը կատարեն և կը լուսաբանեն զանազան մթին կէտեր:

Հ. Ե. Փ.

1-2. Հմմտ. Հ. Վահան Յովհաննէսեանի ուսումնասիրութիւնները. « Բազմավէպ » 1923, 1924 եւն. ինչպէս և ներկայ թուիս մէջ, էջ 345.

NUOVE IDENTIFICAZIONI NEL COMMENTARIO DI PROCOPIO

PER MEZZO DEL "PSEUDO-CIRILLO",

E' noto che anche dopo il diligente lavoro dell'Eisenhofer¹ molti sono ancora i passi del commentario di Procopio di cui restano ignote le fonti. Il Baehrens² nella sua edizione delle Omilie di Origene nella versione di Rufino di Aquileia³, ebbe occasione di confortare la lezione latina con passi paralleli di Procopio, derivati per l'appunto da Origene, e il Wendland⁴ poté presso Procopio identificare dei passi risalenti a Filone il Giudeo. Occasione di nuove identificazioni apporta anche a noi lo studio di un'antica catena sul Levitico, conservata in armeno, e di ciò trattiamo di proposito in un opuscolo ch'è in corso di stampa.

Ora, noi vogliamo qui notare che se, come pare sempre più probabile, l'insigne commentario del pseudo-Cirillo, conservato in armeno, risale per lo meno in parte a Eusebio di Emesa⁴, da questo autore deriva una notevole serie di passi presso il commentario del Gazeo. Lasciando quei passi di Procopio che identificabili per mezzo di altrettanti scoli di Eusebio, conservati nelle catene, hanno la loro fonte presso il pseudo-Cirillo, mi limito qui ad accennare ad alcuni altri che non possono trovare finora la loro identificazione se non nel testo più ampio e completo conservatoci dall'armeno.

Così avviene, per es., dei seguenti luoghi del commentario sulla Genesi, non ancora esplorati: Migne, PG, 87¹, pag. 79, 32-50: *Non dubito quin herba virescens... suam creationem accepit*. Pag. 158, 16 segg. *passim*: questioni sul luogo del paradiso terrestre. Pagg. 162, 20-163, 8: questioni sull'albero della vita e su quello della scienza del bene e del male. Pagg. 179, 31 - 182, 22: commento sul vs. 1 del cap. III. Pag. 219; 11-17: *Mortuum amiculum ... omnia creavit*. Pag. 235, 18-32: *Sic enim colligimus ex interpretatione Theodotionis... sed Hebraeus et Syrus, inquiunt, legunt*

1. Eisenhofer L., *Procopius von Gaza*, Freiburg, 1907.
2. Baehrens, *Origens Werke, Homilien zum Hexateuch in Rufins Übersetzung*, in *Die Griechischen Christl. Schriftsteller*, (Vol. V e VI), Leipzig, 1921.
3. Wendland, P., *Neu entdeckte Fragmente Philos*, Berlin, 1891.
4. Oltre i passi editi in questa solenne celebrazione del 15° centenario della versione armena della Bibbia, vedi gli estratti pubblicati dal vardapet Taddeo Thornian, *Համընտիր ընթերցումք...*, Vienna, 1893, pagg. 297-327. Vedi particolarmente lo studio del P. Vahan Johanissian, *Pazma-veb*, 1923, pag. 225-8; 353-57; 1924, 3-5; 65-7; 225-7.